

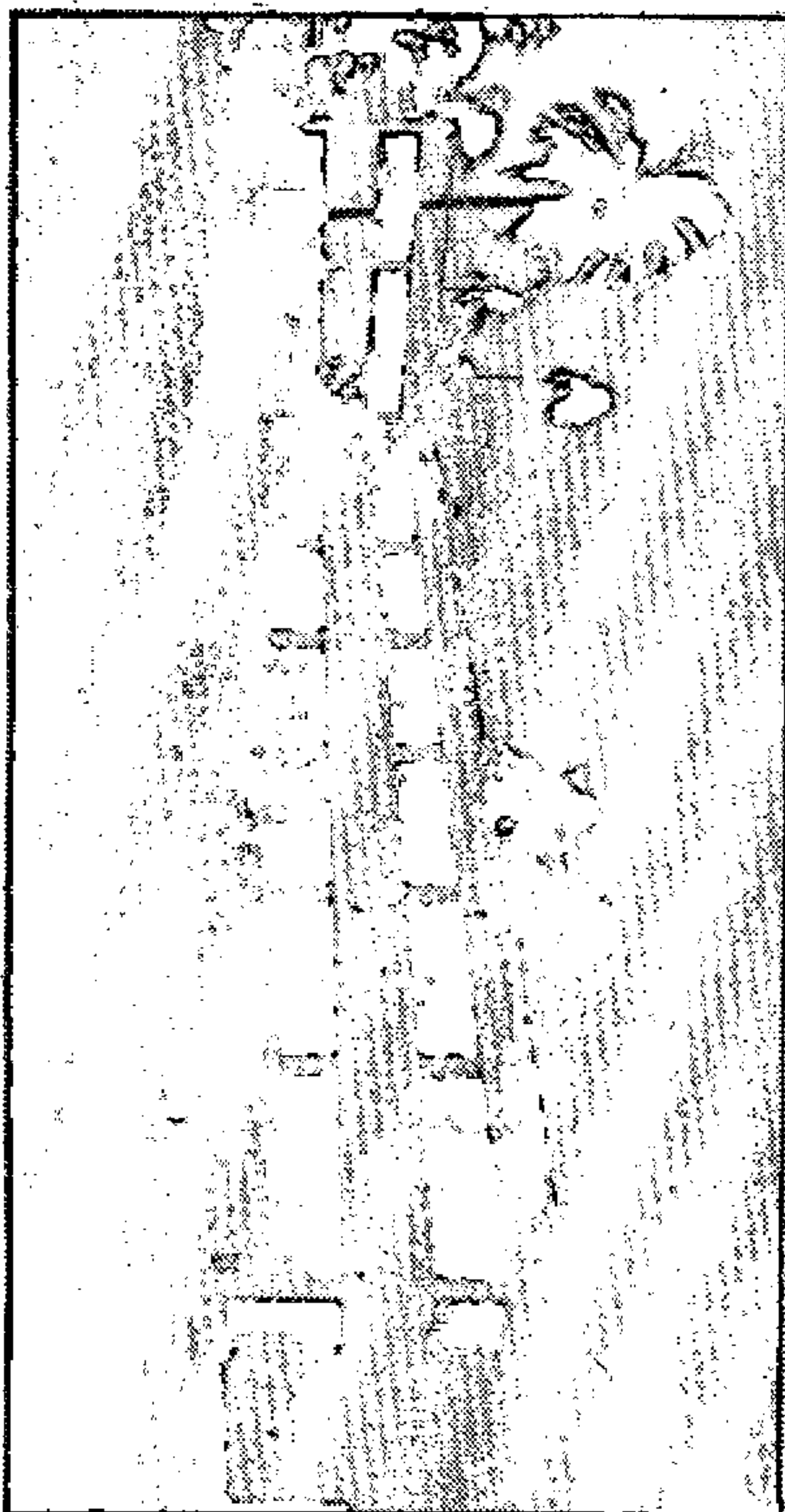
কলকাত্তেৰা হুজুৰা শাশীভুৰা

আৰু তেয়ৰ

লানা আৰ্ট কলেজৰ এক যুগ পূৰ্ণ হতে
যাচ্ছে। খুলনা শহৰে অতিষ্ঠিত আৰ্ট
কলেজটি এ অঞ্চলৰ ছাত্ৰ চিত্ৰকলাৰ ক্ষেত্ৰে
গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা রাখিছে যা দেশৰ চিত্ৰকলা
ও ভাস্কৰ্য শিল্পে গৌৰবময় দিগন্ত উন্মোচন কৰতে
সক্ষম হৈয়েছে।

খুলনা আৰ্ট কলেজ প্ৰাথমিক
মুঠ ১৯০৪ সালে 'মহেশ্বৰপাশা
কল' আৰু 'আৰ্ট' হিন্দুৰে অতিষ্ঠিত
হয়। এৰ অতিষ্ঠিতা শিল্পী শাশী-
ভুৰা পালে। তিনি দৌলতপুৰ ভৈৰৱ
নদীৰ পাশে স্থানটি অতিষ্ঠিত
কৰিলে। 'সম্ভৱত বাঙালীদেশৰ এটাই
সৰ্বপ্ৰথম আৰ্ট স্কুল। শিল্পী শাশী-
ভুৰাৰ দাবীদাৰ কাৰণে উচ্চশিক্ষা
খেকেই তিনি শিল্পকৰ্মৰ অতি বেশ
অনুগাণী ছিলেন। কিশোৰ বয়সে
রাখাৰ পৰ তিনি বিদেশী পত্ৰ-
পত্ৰিকা সংগ্ৰহ কৰে সেনসৰ খেকে
নানা চক্ৰে ৫-৭-৮ ছবি আঁকতেন।
বিভিন্ন এলেকাষ যুগে যুগে শিল্পী-
দেৱ পৰামৰ্শ নিয়মে শিল্পকৰ্মে
মনযোগী হৈয়ে পঢ়েন। আৰ্ট স্কুল
চাৰ্জতে দিয়ে তাকে মায়াযকভাবে
আধিক সংকেট পঢ়তে হয়। পৰে
আধিক সংকেট মোকাবিলায় মুহূৰিন
উচ্চ বিদ্যালয় ও সেনহাটি হাই

স্কুলে দুই-মাস্তাৰেৰ কল নেন।
মুঠ স্কুল মিলিয়ে তাৰ বেতন হত
মাত্ৰ ৩০ টাকা। মুঠ স্কুলেৰ
চাকৰিৰ পৰও তিনি আৰ্ট স্কুলেৰ
কাজ চালিয়ে যেতে লাগিলেন।
অভ্যাসিনেৰ মধ্যম শিল্পীৰ নাম
তৎকালীন ভাৰতৰ ৰাজধানী কল-
কাতায় ছটিয়ে পড়ে। ১৯১১ সালেৰ
১২ ডিচেম্বৰ তাৰেত সম্ৰাট পঞ্চম
জৰ্জৰ এক নিৰ্দেশে ৰাজধানী
কলকাতা হতে দিল্লীতে স্থানান্তৰিত
হয়। আৰ সেন উপলক্ষে দিল্লীতে এক
দৰবাৰ অনুষ্ঠিত হয়। দৰবাৰেৰ
অধান ছিলেন সম্ৰাট পঞ্চম জৰ্জ ও
তাৰ ৰানী মেৰী। সাড়ে সাতশ'
ৰাজদ্বাৰপৰ হুত দৰবাৰে তৎকা-
লীন খাভনামা শিল্পী, সাহিত্যিক,
সাংবাদিক, ৰাজনীতিবিদ, বুদ্ধি-
জীৱী, আইনজীৱী, শিক্ষাবিদ ও
দেশ-বিদেশেৰ খাভনামা ব্যক্তিগণ
আমন্তিত হন যাৰ মধ্য ছিলেন
মহেশ্বৰপাশা স্কুল আৰু আৰ্ট-এৰ

খুলনা আৰ্ট কলেজ

শিক্ষক শিল্পী শশীভুৰা পাল। এই
সমাবেশ ছিল আন্তৰ্জাতিক পৰ্যায়ৰ।
দিল্লীৰ দৰবাৰ শেষ হবাৰ পৰ এক
ভোজসভাৰ আয়োজন কৰা হয়। এই
ভোজসভায় ৰাজ দম্পতিৰ সন্মুখ
পৰিচিষ্ট হৈয়ে নিজ হাতে আঁকা
কৰেখানা ছবি তাৰেৰ উপহাৰ
দেন। সেন সভায় ৰাজ দম্পতিৰ কাছ
খেকে শশীভুৰা পালে প্রশংসা অৰ্জন
কৰিলে।

পৰে কিতৰে এসে শশীভুৰা তাৰ
আৰ্ট স্কুল ও শিল্পকৰ্মে গভীৰ
মনোনিবেশ কৰিলে। তৎকালীন
আধুনিক ৰাজধানী গবৰ্ণৰ লৰ্ড
লিটন ও 'মহেশ্বৰপাশা স্কুল আৰু
আৰ্ট' দেখতেই প্ৰথম খুলনা আসেন।
তখনকাৰ দিনে সুদূৰ পশ্চিমাংম
গবৰ্ণৰ সাহেবৰে পৰিদৰ্শন ওখ
বিশয়কৰ ছিল না রোমাঞ্চকৰও
ছিল। আৰ্ট বাহাদুৰ প্ৰায়ে আস-
বোন—এ ধৰনেৰ ধৰে প্ৰচাৰ হলে
কলকাতায় কৰ্মৰত এই এশাকার

লোকেৰা সব চপে আসে আৰ্ট
বাহাদুৰকে দেখতে। খুলনাৰ জেলা
ম্যাজিষ্ট্ৰেট সৰকাৰী কৰ্মচাৰীৰা
দৌলতপুৰ স্তায় ঘাটে আৰ্ট বাহা-
দুৰেৰ নামাৰ ব্যবস্থা কৰেছিল।
আৰ্ট বাহাদুৰ শিল্পীৰ শিল্পকৰ্ম
দেখে তাকে অভিনন্দিত কৰিলে। এই
ঘটনাৰ দু'বছৰ পৰে নতুন গবৰ্ণৰ
লৰ্ড লিটন এই বিদ্যালয়টি পৰিদৰ্শনে
খুলনায় আসেন। ১৯২৬ সালে এই
বিদ্যালয়টি মহেশ্বৰপাশা প্ৰাম খেকে

বৰ্তমান যশোৰ-খুলনা মহাসড়কেৰ
পশ্চিম পাশে স্থান হৈছে। এই স্থানৰ
আগে ১৯২০ সালে বৰ্ষমান
মহাৰাজাধিৰাজ বিজয় চাঁদ মাহতাব
বাহাদুৰ এই স্কুল পৰিদৰ্শন কৰিলে।
১৯২৫ সালে শশীভুৰা 'বায়
বাহাদুৰ' উপাধিতে ভূষিত হৈছে।
তৎকালীন সময় শিল্পী শশীভুৰাৰে
শিল্পকৰ্ম দেশ-বিদেশে বহু প্ৰশংসা
পেৰেছে। ভাৰত সম্ৰাট ত্ৰিংশ
ওয়েলস্, উডক আৰু কাউন্ট, আৰ্ণ
অৰ মিষ্টেৰ, তদানীন্তন গবৰ্ণৰ
জেনাৰেল লৰ্ড হাৰ্ডিজ, লেকটুনাণ্ট
গবৰ্ণৰ সাৰ এডওয়ার্ড নমিক বেকাৰ
প্ৰমুখ ব্যক্তিৰ্গ বিভিন্ন সময়
শিল্পীকে নানাবকম উপহাৰ সম্মান
ও আধিক সাহায্য প্ৰদান কৰেছিল।
দেশেৰ বিভিন্ন প্ৰদৰ্শনীতে স্থান পেত
তাৰ শিল্পকৰ্ম। ভাৰত প্ৰদৰ্শনীতে
তিনি ভুলে ধৰেছিলেন সেকালেৰ
একাৰ্ট ছোট পোষ্টকাৰ্ড-যাৰ এক
পৃষ্ঠায় লেখা ছিল 'বাল' আইন আৰ
তা আভ্যন্তৰীণতাবে ঘূৰিয়ে ধৰলে
হাৰিবাৰেৰ আকৃতিক দৃশ্য দেখা
যেত। অনুষ্ণ কৰেখানি পোষ্ট-
কাৰ্ড লভন মিউজিয়ামে প্ৰদৰ্শিত
কৰিত আছে। গ্ৰামগো প্ৰদৰ্শনীতেও
তিনি প্ৰথম হৈছে। ওখমাত্ৰ প্যাবিস
প্ৰদৰ্শনীতে তিনি দ্বিতীয় হৈছে।

শিল্পী শশীভুৰা এত নামকৰা
শিল্পী হবাৰ পৰও কোন অহংকাৰ
ছিল না। যে কেউ তাৰ কাছে এলে
তাকে কহুে বসিয়ে চিত্ৰেৰ শিল্প-
কৰ্ম দেখাতেন। ব্যক্তিগত জীবনে
সাদাসিধা ধৰনেৰ জীবনযাপন কৰ-
তেন। ১৯৪৫ সালে এই অতিষ্ঠিত
(১১-এৰ পৃঃ টাঃ)